

Hollinger, M. & H. Verkleij *Een zoen voor Lida, zoen een hand voor Bas* Tilburg 1982, OB R 297

HBO raad-info Special 7 *Sexe-ongelijkheid en de attitude van docenten* 's Gravenhage, mei 1983 (Besteladres: HBO-raad, Postbus 123, 2301 CC 's Gravenhage; f 6,— excl. verzendkosten)

Sterringa, B. *Sekseroldoorbrekend onderwijs op de pabo B-deel modelonderwijsleerplan PABO* Enschede, januari 1983 (besteladres: SLO afd. Verkoop, Postbus 2041, 7500 CA Enschede, onder vermelding van AN.J. 105.3024)

Noten

- 1 Jaarsma, R. *Gelijke kansen? Over onderwijs voor meisjes en vrouwen* Amsterdam 1979
Jungbluth, P. *Van traditionele meisjespedagogiek tot roldoorbrekend onderwijs* Nijmegen 1978 (ITS)
Jungbluth, P. *Docenten over onderwijs aan meisjes. Positieve discriminatie met een dubbele bodem* Nijmegen 1982 (ITS)
Veeken, L. *Kiezen en delen. Factoren in het onderwijs die van invloed zijn op de onderwijskeuzen van meisjes* Amsterdam 1982 (SCO).
- 2 Ik bespreek hier slechts één van de vier specials die de HBO-raad heeft gewijd aan meisjes en jongens in het HBO. Ze vormen echter samen één geheel. De andere deelrapporten zijn:
Special 3. Vrouwenstudies in het Hoger Beroeps-onderwijs
Special 5. Van sexe-afhankelijke naar sexe-onafhankelijke onderwijskeuze in het HBO
Special 8. Studenten op stage.

Dorian de Haan

PRODUKTEN VAN HET LEERMIDDELENPROJECT VAN MARIE, WORD WIJZER!

De Stichting Marie, word wijzer! heeft, in het kader van faciliteiten van het ministerie van O&W — als uitvloeisel van een maatregel genoemd in de 'Schets' van 1979 — een project roldoorbreking ontwikkeld voor de basisschool. De keuze is gevallen op het ontwerpen van materiaal vanuit het perspectief van drie kinderen. Het zijn leesboekjes waarin de kinderen commentaar geven op:

- dagelijkse gezinssituaties: een ontbijtsceñe, jongens- en meidenwerk op school en mannen- en vrouwenwerk, jongens- en meidenspel, enz.
- schoolsituaties: de moeder van Els gaat weer naar school, discussies over leren voor later, over wat leren ís
- de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt: over een projectje op school over beroepen van mensen: huisvrouw, werken in een ziekenhuis, over mannen- en vrouwenwerk.

Drie boekjes, drie onderwerpen, drie kinderen uit drie gezinssituaties. Els woont in een 'gewoon' gezin: vader werkt, moeder is huisvrouw. René woont met zijn moeder; ze is gescheiden en werkt buitenshuis. Bonny's vader en moeder hebben het werk binnens- en buitenshuis verdeeld. Op de linkerpagina's van het leerlingmateriaal zijn situaties en gebeurtenissen beschreven, rechts staat het commentaar van de kinderen daarop, en de vraag aan de leerlingen: Wat vinden jullie daar nou van? In de handleiding voor leerkrachten

staan per stukje de doelen verwoord; voorafgaand zijn suggesties voor de introductie, de verwerking en voor de afsluiting gegeven. Het is de bedoeling dat ouders een set van de boekjes krijgen, zodat de activiteiten ook thuis een doorwerking kunnen krijgen.

Leerkrachten die gewend zijn om thematisch te werken zullen goed uit de voeten kunnen met de gesuggereerde werkvormen en het materiaal (verschillende discussievormen, schrijven, observatie-opdrachten buiten de school, interview, muurkrant, strips). Voor die leerkrachten zit er misschien maar één bezwaar aan het materiaal: het is erg cognitief gericht. Over de rol van de leerkracht wordt in de publikatie 'Roldoorbreking en het schoolwerkplan', waarin het materiaal is opgenomen, geschreven: 'In de lessen wordt de kinderen een hoeveelheid informatie gegeven die tot doel heeft de kinderen aan te zetten tot denken en praten over zichzelf en de situatie waarin zij (komen te) verkeren. De commentaar gevende kinderen zijn erg verstandig; door de keuze ze overal commentaar bij te laten leveren, kan dat ook moeilijk anders. Er zijn wel aanzetten om de situaties en gebeurtenissen op een meer emotioneel niveau te brengen, maar of daar iets mee gedaan wordt, hangt af van de kunst én de moed van leerkrachten om kinderen in de gesprekken te stimuleren om over hun eigen

situatie te praten, schrijven en spelen en daarmee conflicten te riskeren.

Over het algemeen wordt veel inventiviteit van de leerkrachten gevergd. De drie boekjes kennen maar één opzet: situatiebeschrijving en commentaar (alleen 'het projectje' in boekje 3 vormt een uitzondering daarop). Intensief gebruik betekent dat de kinderen véél moeten lezen, de suggesties komen vaak neer op praten. Misschien is — alhoewel niet expliciet vermeld — het uitgangspunt van de ontwerpsters geweest: een inhoud bieden die op het punt van de positie van meisjes vernieuwend is, terwijl die inhoud moet aansluiten bij een manier van werken die onderwijsvernieuwing al veronderstelt.

Dat dat uitgangspunt niet bevredigend heeft gewerkt blijkt uit het eindverslag. In dat verslag is men niet erg enthousiast over hoe met het materiaal in de klas is gewerkt (er is geëxperimenteerd op 10 en in tweede instantie nog eens op 20 basisscholen). Het blijkt dat het materiaal nogal eens als klassikale leesles is gebruikt, er was weinig variatie in werkvormen. Dilemma van de projectgroep: materiaal ontwikkelen met globaal aangegeven welke werkvormen mogelijk zijn en daarmee het risico lopen dat het niet wordt gebruikt zoals je zou willen, óf: lesrecepten schrijven waardoor leerkrachten zelf nauwelijks meer na hoeven te denken hoe er met de eigen klas kan worden gewerkt. Men heeft voor het eerste gekozen om het risico te vermijden dat het materiaal aanvulling wordt op de methode, dat men het één keer gebruikt en verder overgaat tot de orde van de dag. Dergelijke dilemma's geven aan hoe moeilijk het is om van buiten de school onderwijsvernieuwing te stimuleren. Natuurlijk speelt dat ook dit project parten.

De keuze voor dit soort materiaal betekent dat niet wordt ingegaan op rol doorbreking in dagelijkse incidenten, en ook niet op een integrale manier van werken door alles heen (schoolorgani-

satie, participatie van ouders, leerplan etc.). Het eerste is alleen mogelijk als de faciliteiten worden gebruikt op een manier zoals de Vrek dat doet (zie het artikel van Laurine ter Keurst e.a.), het tweede vergt eveneens participatie op school om bij alles de vinger aan de pols te houden. Daarmee zijn de beperkingen van het project gegeven: het is materiaal dat 'van bovenaf' is ontwikkeld. Het projectmateriaal is, zoals gezegd, opgenomen in de SLO-publikatie 'Rol doorbreking en het schoolwerkplan' en vormt daarin één van de drie mogelijke varianten. In het slothoofdstuk wordt 'vragenderwijs' de integrale benaderingswijze aan de orde gesteld: sociale context en buurtgericht werken, bevoegd gezag, medezeggenschap, ouders, schooltijden, methodiek/didactiek, vakken, enzovoort. De bedoeling is dat deze publikatie wordt gevolgd door nieuwe waarin de ervaringen vanuit de ontwikkelingsprojecten 'onderwijskansen voor meisjes' worden beschreven. Behalve het leerlingenmateriaal is er in het kader van het project audiovisueel materiaal ontwikkeld: een diaklankbeeld 'Meester, waar is juf?' voor teams, ouders en PABO-studenten en een video-productie 'Weerstand tegen rol doorbreking', bedoeld voor vertoning in een begeleide situatie (via onderwijsbegeleidingsdiensten of opleidingsinstituten) die een aanzet geeft tot het leren omgaan met de eigen weerstanden en die van anderen.

Rol doorbreking en het schoolwerkplan Enschede, SLO, 1983 (bestelnummer AN C.102.2675; f 17,50)

Diaklankbeeld *Meester, waar is juf?* Enschede, SLO, 1983 (f 25,—)

Videoprogramma *Weerstand tegen rol doorbreking* Enschede, SLO, 1983 (f 75,—; voor onderwijsbegeleidingsdiensten en opleidingsinstituten) (Besteladres: SLO, afd. Verkoop, Postbus 2041, 7500 CA Enschede)

In *Flinke jongens, lieve meisjes* van het A2-project (zie Leesvoer) staan onder meer suggesties voor de basisschool, rond het thema 'gezin'. Een fragment uit de suggesties voor de onderbouw:

Introductie

Werkvorm: kringgesprek.

Materiaal: 4 boeken en 4 grote vellen papier.

Gang van zaken:

Langs de wand hangen vier vellen papier. Op elk vel staat een gezinssituatie beschreven of getekend door de leerkracht.

Deze gezinssituatie komt voor in een boek dat bij het betreffende papier ligt, bijvoorbeeld:

bij vel 1: Pipi Langkous (woont alleen)

bij vel 2: Madelief (Madelief woont met moeder)

bij vel 3: Het gele huis (vader, moeder, 2 kinderen)

bij vel 4: Allemaal appeltaart (ouders en véél kinderen).*

Vraag: Met wie/wat zou je willen wonen?

Laat de kinderen hierover praten. Ondersteunende vragen kunnen zijn:

- wat is er leuk/gek aan?
- ken je ook verhaaltjes waarin het anders gaat?

Verwerking

Werkvorm: groepswork.

Opdracht 1: 'Zo wil ik wonen'. De kinderen gaan bij een vel papier staan; ze maken een huis voor hen allen en richten dat in.

Materiaal: Kartonnen dozen, lijm, nietjes, tijdschriften om te verknippen, gekleurd papier, scharen, lapjes.

Opdracht 2: Elke groep schrijft twee zinnen op schrijfstroken over het huis en zijn bewoners.

Belangrijk is ook de situatie van allochtone kinderen aan bod te laten komen, bijvoorbeeld:

Henk Barnard *Kon Hesi Baka* (moeder, tante en oom, kinderen)

Fakia Baykurt *Baris Cöriği* (De Vredestaart) (grootmoeder, vader en moeder, kinderen).

* WAR-boek, Rotterdamse Kunststichting. Het thema is hier discriminatie, om het boek te gebruiken is het belangrijk dat de kinderen het al eerder aangeboden kregen.